

Laidiens: 14.03.2008., Nr. 42

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas normatīvie noteikumi Nr.34

Rīgā 2008.gada 7.martā (prot. Nr.10, 3.p.)

Procentu likmju riska pārvaldīšanas, ekonomiskās vērtības samazinājuma aprēķināšanas un procentu likmju riska termiņstruktūras pārskata sagatavošanas normatīvie noteikumi

Izdoti saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 50.pantu, 50.⁹ panta astoto daļu un 101.³ panta piekto daļu un Finanšu instrumentu tirgus likuma 121.panta devīto daļu, 123.³ panta sesto daļu un 123.⁴ panta astoto daļu

I. Vispārīgie jautājumi

1. "Procentu likmju riska pārvaldīšanas, ekonomiskās vērtības samazinājuma aprēķināšanas un procentu likmju riska termiņstruktūras pārskata sagatavošanas normatīvie noteikumi" (tālāk tekstā – noteikumi) ir saistoši Latvijas Republikā reģistrētajām bankām un ieguldījumu brokeru sabiedrībām (tālāk tekstā – iestāde).

2. Noteikumi nosaka:

2.1. minimālās prasības netirdzniecības un tirdzniecības portfeli iekļautajiem bilances un ārpusbilances posteņiem piemītošā procentu likmju riska pārvaldīšanai;

2.2. kārtību, kādā aprēķināms iestādes ekonomiskās vērtības samazinājums pēkšņu un negaidītu procentu likmju izmaiņu dēļ netirdzniecības portfeli, un procentu likmju šoka parametrus;

2.3. procentu likmju riska termiņstruktūras pārskata un ekonomiskās vērtības samazinājuma aprēķina sagatavošanas un iesniegšanas kārtību.

3. Noteikumos lietotie termini:

3.1. procentu likmju risks – procentu likmju izmaiņu iespējamā nelabvēlīgā ietekme uz iestādes ienākumiem un iestādes ekonomisko vērtību;

3.2. procentu likmju riska rašanās avoti (cēloņi):

3.2.1. cenu izmaiņu risks (*repricing risk*) – iespēja ciest zaudējumus, mainoties procentu likmēm un pastāvot atšķirībām aktīvu, pasīvu un ārpusbilances pozīciju atlikušajos termiņos,

3.2.2. ienesīguma līknes risks (*yield curve risk*) – iespēja ciest zaudējumus negaidītu izmaiņu ienesīguma līknes slīpumā (*slope*) un aprisēs (*shape*) dēļ,

3.2.3. bāzes risks (*basis risk*) – iespēja ciest zaudējumus, mainoties procentu likmēm finanšu instrumentiem ar vienādiem pārskatīšanas termiņiem, bet atšķirīgām bāzes likmēm (piemēram, aktīviem – RIGIBOR, bet saistībām – Latvijas Bankas refinansēšanas procentu likme),

3.2.4. izvēles risks (*optionality risk*) – iespēja ciest zaudējumus, ja finanšu instruments tieši (iespējas līgumi) vai netieši (kredīti ar pirmstermiņa atmaksas iespēju, noguldījumi uz pieprasījumu u.tml.) paredz bankas klientam izvēles iespēju;

3.3. pret procentu likmju izmaiņām jutīgie aktīvi, saistības un ārpusbilances pozīcijas – aktīvi, saistības un ārpusbilances pozīcijas, kuru tirgus vērtības izmaiņas ir tieši atkarīgas no procentu likmju izmaiņām;

3.4. atlikušais termiņš – laiks no pārskata perioda pēdējās dienas līdz līguma beigu dienai vai dienai, kad saskaņā ar līguma noteikumiem jāveic attiecīgās summas atmaksa un/vai jāpārskata procentu likmes;

3.5. ekonomiskā vērtība – nākotnes tīrās naudas plūsmas pašreizējā vērtība, kas noteikta, diskontējot nākotnes naudas plūsmas ar pašreizējo tirgus procentu likmi;

3.6. pārējo terminu lietojums atbilst Komisijas 02.05.2007. noteikumu Nr.60 “Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi” terminu lietojumam.

II. Procentu likmju riska pārvaldīšana

4. Iestāde izstrādā procentu likmju riska pārvaldīšanas politiku un procedūras, kas atbilst iestādes lielumam, veikto operāciju (darījumu) apjomam, dažādībai un sarežģītībai, un nosaka:

4.1. procentu likmju riska iekšējos limitus (piemēram, pa valūtām, produktiem), kā arī rīcību iekšējo limitu neievērošanas gadījumā;

4.2. procentu likmju riska mērīšanas metodoloģiju, kas aptver iestādei būtiskos procentu likmju riska avotus un ļauj novērtēt procentu likmju izmaiņu ietekmi uz iestādes ienākumiem un tās ekonomisko vērtību;

4.3. stresa testu veikšanas biežumu un kārtību, kas ietver iespējamo notikumu attīstības scenāriju pieņēmumus (piemēram, negaidītas izmaiņas vispārējā procentu likmju līmenī, izmaiņas savstarpējās attiecībās starp bāzes likmēm, izmaiņas ienesīguma līknes slīpumā un aprisēs, izmaiņas likviditātē vadošajos finanšu tirgos u.tml.);

4.4. apstākļu, kādos iestādei var rasties būtiski zaudējumi procentu likmju riska dēļ, pieņēmumus un iespējamo rīcības plānu.

5. Iestāde pastāvīgi novērtē procentu likmju risku gan atsevišķi iestādes tirdzniecības portfelim, gan netirdzniecības portfelim, gan abiem kopā.

6. Iestāde pastāvīgi novērtē procentu likmju risku katrā valūtā, kurā iestāde veikusi būtisku darījumu apjomu.

7. Procentu likmju riska lieluma mērīšanai izmanto vienu vai dažādas metodes, t.sk. starpības analīzi (*gap analysis*), ilguma (*duration*) metodi, simulācijas tehnikas (*simulation approaches*), kas minētas Bāzeles Banku uzraudzības komitejas izstrādātajos “Procentu riska pārvaldīšanas un uzraudzības principos” (sk. <http://www.bis.org/publ/bcbs108.pdf>).

8. Iestāde novērtē jauniem produktiem un pakalpojumiem piemītošo potenciālo procentu likmju risku un apstiprina ar šā riska pārvaldīšanu un kontroli saistītās procedūras pirms šo produktu iegādes vai pakalpojumu sniegšanas sākšanas.

9. Iestāde, kura pakļauta konsolidētajai uzraudzībai, nodrošina efektīvu procentu likmju riska pārvaldīšanu konsolidācijas grupā kopumā.

III. Procentu likmju riska termiņstruktūras pārskats

10. Banka sagatavo "Procentu likmju riska termiņstruktūras pārskatu" atbilstoši 1.pielikumā minētajai veidlapai.
11. Banka, kuras uzraudzība tiek veikta, pamatojoties uz konsolidētajiem finanšu pārskatiem, "Procentu likmju riska termiņstruktūras pārskatu" sagatavo, pamatojoties uz bankas individuālajiem finanšu pārskatiem.
12. Pārskatā pret procentu likmju izmaiņām jutīgos aktīvus, pasīvus un ārpusbilances pozīcijas grupē atbilstoši atlikušajam termiņam.
13. Aktīvus un saistības, kuriem ir nenoteikts izpildes termiņš vai kuru izpildes termiņš var atšķirties no līgumā noteiktā termiņa, uzrāda atbilstoši bankas novērtējumiem, kuri balstās uz bankas pieredzi un ir ekonomiski pamatoti. Termiņu noguldījumiem uzrāda ne garāku kā pieci gadi.
14. Aktīvus, kuriem izveidoti speciālie uzkrājumi nedrošiem parādiem, uzrāda atbilstoši atlikušajai vērtībai.
15. Atvasinātos instrumentus uzrāda vienlaikus gan kā garās ārpusbilances pozīcijas, gan kā īsās ārpusbilances pozīcijas.
16. Ja valūtas pirkšanas un pārdošanas tagadnes līgumu (*spot*) uzskaitē ir lietota norēķinu datuma uzskaitē (*settlement date accounting*), šādu līgumu saņemamās summas iekļauj attiecīgajā aktīva pozīcijā un maksājamās summas ? attiecīgajā saistību pozīcijā.
17. Pret procentu likmju izmaiņām jutīgo aktīvu un pasīvu termiņstruktūru novērtē, aprēķinot procentu riska neto pozīciju un procentu riska kopējo pozīciju:
- 17.1. procentu riska neto pozīciju nosaka kā starpību starp pret procentu likmju izmaiņām jutīgiem aktīviem, kuriem pieskaitītas garās ārpusbilances pozīcijas, un pasīviem, kuriem pieskaitītas īsās ārpusbilances pozīcijas, katrā termiņu grupā;
- 17.2. procentu riska kopējo pozīciju nosaka kā starpību starp pret procentu likmju izmaiņām jutīgiem aktīviem un pasīviem augošā termiņu secībā (piemēram, procentu riska kopējo pozīciju ar termiņu līdz trim mēnešiem aprēķina, summējot procentu riska neto pozīciju intervālā līdz vienam mēnesim un procentu riska neto pozīciju intervālā no viena līdz trim mēnešiem).
18. Ietekmi uz tiro gada procentu ienākumu, procentu likmēm paralēli palielinoties par 1 procentu (jeb 100 bāzes punktiem), aprēķina šādi (sk. piemēru 3.pielikumā):
- 18.1. attiecīgā termiņa intervāla procentu riska neto pozīciju reizina ar laiku (izteiktu gada daļās), kurā attiecīgā neto pozīcija (starpība) būs atvērta (pieņemot, ka procentu likmju izmaiņas notiek perioda vidū), un reizina ar 1 procentu (jeb 100 bāzes punktiem);
- 18.2. kopējās ietekmes uz gada procentu ienākumiem noteikšanai summē katrā termiņa intervālā līdz vienam gadam aprēķināto ietekmi (peļņu vai zaudējumus).

IV. Iestādes ekonomiskās vērtības samazinājums pēkšņu un negaidītu procentu likmju izmaiņu dēļ netirdzniecības portfeli

19. Ieguldījumu brokeru sabiedrībai nav jāsagatavo ekonomiskās vērtības samazinājuma pēkšņu un negaidītu procentu likmju izmaiņu dēļ netirdzniecības portfeli aprēķins, ja ieguldījumu brokeru sabiedrības netirdzniecības portfeļa lielums nepārsniedz 15 procentus no bilances posteņu un ārpusbilancē uzskaitīto darījumu kopsummas.
20. Iestādes ekonomiskās vērtības samazinājuma pēkšņu un negaidītu procentu likmju izmaiņu dēļ netirdzniecības portfeli aprēķināšanai tiek pieņemts, ka procentu likmju negaidītas paralēlas izmaiņas (procentu likmju šoka parametri) ir 200 bāzes punkti.
21. Komisija var grozīt 20.punktā noteiktos procentu likmju šoka parametrus. Iestādes sistēmām jāļauj aprēķināt ekonomiskās vērtības samazinājumu pēkšņu un negaidītu procentu likmju izmaiņu dēļ netirdzniecības portfeli pēc citiem šoka parametriem.
22. Iestāde ekonomiskās vērtības samazinājumu pēkšņu un negaidītu procentu likmju izmaiņu dēļ netirdzniecības portfeli aprēķina atbilstoši 2.pielikumā minētajām veidlapām:
- 22.1. netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pozīcijas svērtās vērtības aprēķina šādi:
- 22.1.1. latos un katrā citā ārvalstu valūtā, kurā netirdzniecības portfeļa lielums (īsās vai garās pozīcijas lielums) pārsniedz 5 procentus no iestādes netirdzniecības portfeļa attiecīgi kopējās īsās vai kopējās garās pozīcijas, izmantojot 2.pielikuma tabulu “Netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pārskats”.
- 22.1.2. visās pārējās ārvalstu valūtās, kas nav 22.1.1.punktā minētās valūtas, izmantojot 2.pielikuma tabulu “Netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pārskats”, kurā uzrāda netirdzniecības portfeļa riska darījumu un pozīciju kopsummas pārējās ārvalstu valūtās, kas pārvērtētas latos pēc Latvijas Bankas noteiktā attiecīgās valūtas kursa pārskata datumā;
- 22.2. aprēķina ekonomiskās vērtības samazinājumu.
23. Netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pozīcijas svērtās vērtības aprēķina, ievērojot šādas prasības:
- 23.1. netirdzniecības portfeļa riska darījumus un pozīcijas grupē 2.pielikuma tabulas “Netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pārskats” 1.ailē noteiktajās termiņu grupās atbilstoši atlikušajam termiņam un ņemot vērā noteikumu 13.–16.punkta prasības;
- 23.2. attiecīgās termiņa grupas procentu likmju riska neto pozīciju, t.i., starpību starp netirdzniecības portfeļa garajām un īsajām pozīcijām, reizina ar 2.pielikuma tabulas “Netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pārskats” 4.ailē noteikto svēršanas faktoru (reizinātāju). Svēršanas faktori (reizinātāji) tiek aprēķināti katrai termiņu grupai, pamatojoties uz modificētā ilguma (*modified duration*) metodi, ņemot vērā procentu likmju šoka parametrus un pieņemot, ka aktīvu vai saistību termiņš ir attiecīgā intervāla vidējais lielums un finanšu instrumentu vidējais ienesīgums ir 5 procenti;
- 23.3. kopējās procentu likmju riska pozīcijas svērtās vērtības noteikšanai summē katrai termiņu grupai aprēķināto procentu likmju riska pozīcijas svērto vērtību.
24. Procentu likmju riska pozīcijas svērto vērtību katrā valūtā uzrāda 2.pielikuma kopsavilkumā “Ekonomiskās vērtības samazinājuma aprēķins”. Ekonomiskās vērtības samazinājumu aprēķina kā netirdzniecības portfeļa procentu likmju riska pozīcijas absolūtās svērtās vērtības kopsummas attiecību pret iestādes pašu kapitālu.
25. Pašu kapitāls tiek noteikts saskaņā ar Komisijas 02.05.2007. noteikumu Nr.60 “Minimālo kapitāla prasību aprēķināšanas noteikumi” III sadaļas prasībām.